

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИЈИ

Бр. 13.

У Новом Саду, 15. септембра 1912.

Год. V.

САДРЖАЈ: Учитељски новчани заводи — Прошлост и садашњост експерименталне психологије. — Апстрактција. — Народна просвета: Рад у народу и срп. нар. учитељство у Митрополији Карловачкој. — Учитељство: Скупштина српских учитеља у Турекој. — Скупштина учит. удружења у Србији. — Из праксе: Лако читавање. — Белешке. — Нове књиге.

Учитељски новчани заводи.

Економски покрет, који је за неколико последњих деценија, заталасао све друштвене редове, захватио је и учитељске кругове. Прилике које су формирале живот и потребе његове изазвале су то.

Но првобитној замисли у том правцу, није била сврха чисто економско поље. Првобитна сврха била је потреба чешћег састајања и измењивања мисли, даљег образовања, заједничког рада на развоју своје самосталности, сталешке свести, једном речи *потреба организације*. У току времена прилике у животу тако се развиле, да је сад заиста учитељству потребно да што више ради и на економском унапређењу свога сталежа.

Но као што код нас Срба уопште сваки рад не остане у границама потребе и у вези с тиме, темељне обраде и унапређења, тако и код нас Срба учитеља, овај економски покрет почиње бити сецесија. Потребне су нам изазвале оснивање Конвикта. Основали смо га; али од 1000 и више Срба учитеља у Угарској, Хрватској и Славонији нема их ни 200 који су чланови Конвикта. Млади учитељи који ступају у учитељске редове и не помишљају, да се упишу за чланове Конвикта. У чланство се уписују тек они, које породичне потребе нагоне на то. А међу тима се нађе и таквих, који остану дужни Конвикту за издржавање деце, па не само то, него буде и таквих који никад и не одговоре својој обвези.

Но ми нисмо хтели само Конвикт, ми

смо хтели да оснујемо и једно просветно учитељско друштво. Није нам то било допуштено, а да би ипак могли у том правцу доћи до нечег, поникла је мисао да се оснује један новчани завод. На то нас је охрабрила појава, што је у то доба основан *седми* чешки учитељски новчани завод у Брандису. Што смо тада са пуно поуздања започели, то видимо данас остварено у учитељском д. д. „Натошевићу“. Још и преко тога, учитељство је размахнуло снагом и освојило највећу српску штампарију и књижару у овим крајевима. Но кад погледимо у коликом је броју и ту ангажовано учитељство, видећемо онај исти резултат као и код Конвикта. Од 1000 и више учитеља једва ако је и ту тек око 200 ангажовано. Учитељска установа „Натошевић“ и покрај тога је лепо напредовала и стигла догле, да повишује своју основну главницу на 100.000 К. Па ни код те повишице основног капитала, иако се нешто боље учитељство ангажовало него до сад, не видимо да се учитељство у оноликој мери ангажује, како би то могло бити и како би требало. Место тога видимо нове покушаје у том правцу.

Оснива се новчани завод Срба учитеља у Хрватској и Славонији, ради се на оснивању учитељског новчаног завода у Босни и Херцеговини, исто тако на оснивању таког завода у Ст. Србији и Македонији, а покреће се мисао да се и у Србији створи такав новчани завод.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Мање, више уз сваки такав завод спомиње се и потреба оснивања књижаре и штампарије. Дакле, све по примеру „Натошевића“. Ово је једна врло лепа ствар, али је у њој једна нездрава клица.

Ко је суделовао у оснивању једног учитељског новчаног завода, књижаре и штампарије, знаће са каквим је то тешкоћама у вези. Нарочито онда, ако хоћемо да така учитељска економска установа остане самостална, *без неучитељског утицаја*. А ово се у првој линији мора чувати, јер иначе смо сами себи везали руке. Данас је учитељско д. д. „Натошевић“ стало на своје ноге. Оно већ 10 година постоји које као задруга, које као деоничарско друштво. После десетогодишњег искуства можемо отворено рећи: да смо знали да преко толиких тешкоћа треба пребродити, тешко да би се подухватили да га оснујемо и у живот проведемо. Данас је већ све то свршен чин. Но познавајући све те фазе кроз које се мора проћи стварању и извађању оваких учитељских потхвата, ми пажљиво пратимо, како лако улазе у тај посао наши учитељски другови по ближним и даљим крајевима, очевидно непознавајући шта их све чека на томе послу. А је ли потребно да се то мало наше учитељске снаге на толико места ломи; не би ли се то могло извести и на простији, лакши и погоднији начин, са много више изгледа на успех, са много више значаја и угледа по поједине такве установе, па и с много више изгледа на економске резултате по тим установама. Та Чеха учитеља у Чешкој и Моравској има куд и камо више него нас Срба (преко 8000), и у много сређенијим су приликама него ми, па имају 7 новчаних завода и то нису сви у правом смислу те установе, а ми Срби учитељи малобројни, хоћемо да створимо тако рећи 5 новчаних учитељских завода. Јели то баш прека потреба? Имамо ли ми учитељи толико новца за уштеду, да сви ти заводи раде као сахат? Ми из искуства знамо да тако не стоји. Учитељи и који имају уштеђенога тешко дају у свој завод. Они имају више вере у другим заводима, или су што још чешће бива, ангажовани по

локалним заводима те тамо остављају свој новац. Но таквих нема знатан број. Већи је број оних који требају зајма, а ти уздајући се у сталешку предисретљивост, рачунајући да су већ на више места исцрпели свој кредит, а гоњени материјалним потребама, журе сви у учитељски новчани завод. Новчани учитељски завод, зато је и створен да помаже сталешким друговима у невољи, али ако га поплаве такви зајмотражиоци који су у њега дошли, јер на другом месту не могу да добију, и ако завод вођен сталешким саосећајем, не буде најстрожије ригорозан у давању зајмова, може сам себи сметати не само у погледу свога кредита, него и у погледу правилног рада у текућим пословима. Новчани завод може правилно радити, ако му се правилно занавља новчани посао, но многи учитељ веровник не схваћа то тако, него резонује: Па зар је баш само за мојом отплатом стало! Ако више стотина, па ма и више десетина таквих веровника стану тако резоновати, они и нехотице сметају заводу. Они га просто задржавају у раду па и обарају. Дисциплинирати све то није лак посао. Издржати и напредовати још је теже. Тешко би било и јаком новчаном заводу, где су капиталисте нагомилале свој новац, а куд и камо је теже скромном учитељском новчаном заводу. И кад ми знамо да не располажемо с великим капиталима, кад знамо да нас је мало, онда држимо да је оснивање много новчаних учитељских завода површан посао. Нама не треба много слабих, него мало али јаких новчаних учитељских завода.

Ми држимо, да за Угарску, Хрватску и Славонију, Босну и Херцеговину чак није ни потребан други учит. новчани завод осим „Натошевића“. Исто тако да је за Србију, Ст. Србију и Македонију, довољан један учитељски новчани завод који би се основао у Београду. Но кад је већ основан новчани учитељски завод за Хрватску и Славонију, онда бар не би требало оснивати и у Босни и Херцеговини, него би тај завод у Загребу могао послужити и за Босну и Херцеговину. Можда ће коме бити противно што

ми ово пишемо, али нека буде сваки уверен, да ми то не говоримо из суревљивости због „Натошевића“. Не, ми ни до сад писмо имали велике новчане везе са тим даљим крајевима, него говоримо с тога, што така џепкања не могу имати видна успешна рада и ником неће импонирати, нити ће се својом снагом моћи дићи на угледну висину, него ће вечно зависити од туђе и то неучитељске милости, а биће и тога да ће се од њих или преко њих тражити и од тамошњег учитељства уопште, противуслуге и онда је збогом са самосталношћу учитељског новчаног завода. У тешким финансијским кризама, каква је сад у држави на новчаним пијацама имају доста посла да изведу свој завод и они кругови, који располажу са угледним капиталима. То видимо данас на све стране, а ова садашња криза није ни прва, неће бити ни последња и кад то знамо треба да много ригорозније рачунамо са оснивањем учитељских новчаних завода.

Завод са 50.000 К основне главнице не броји данас скоро ништа. Он тешко хвата и новчане везе са већим новчаним заводима, а и кад ухвати мало је тих већих завода који га не експлоатишу. Па као што један такав завод сам за себе нема јаче снаге, тако и 2, 3 и 4 така мала капитала, сваки за себе не могу да развију онакав рад као што би желели. А да се таква 2—3 завода заједничком снагом крену напред, створили би једну установу која би стала одмах међу заводе првога реда.

Ми наводимо само овај пример: Учит. д. д. „Натошевић“ има данас основну главницу од 50.000 К, кућу у вредности од 65.000 К, књижару у нето вредности од 100.000 К, штампарију у вредности од 35.000 К, осим тога уписало је ново коло деоница од 50.000 К, то све чини капитал од 300.000 К. На томе имању има и терета који треба постепено скинути. Све то испочетка почињати у Хрватској и Славонији, па у Босни и Херцеговини и развити до оваке висине, тешко је и скоро немогуће. А стварати ситне заводе који ће стењати под притиском многих недаћа, и једва моћи главе дићи, нема

праве сврхе. Зар не би било јаче и импозантније, а куд и камо плодније, да се 1000 деоница из Хрватске и Славоније и 1000 деоница из Босне и Херцеговине уписало у „Натошевићу“, те тако створио иметак од близо по милијуна круна, чији би обрт брзо развио рад у „Натошевићу“ до толиког степена, да би тај сав иметак створио један учитељски новчани завод који би стао упоредо са првим великим заводима и тако моћан створио две филијале новчане, једну за Хрватску и Славонију у доњим крајевима, а једну за Босну и Херцеговину.

То би била једна значајна корист, а друга је исто толико важна, што би тако сталешки били спојени сви у једном колу а овако ће се у сиротињи натезати у недоглед и сепаратизмом одвојени, многу ћемо учитељску ствар започињати одвојено и са много мање изгледа у њен повољан успех.

Држимо, да нас другови из тих крајева неће криво разумети, јер ми овде не стојимо на становишту неког провинцијског сталешког интереса, него гледамо у моћ и значај опште наше заједнице. А шта би се све могло предузети таком снагом и до каквих би резултата могли доћи, нека размисли сваки од нас, а ми ћемо другом приликом покушати да неколико таквих добрих ствари наведемо у овоме листу.

М.

ПРОШЛОСТ И САДАШЊОСТ ЕКСПЕРИМЕНТАЛНЕ ПСИХОЛОГИЈЕ.

Dr. phil. & paed. **Паја Р. Радосављевић** — Њујорк.

— Посвећујем брат Хрвату: **Жиги Чајковцу**, проф. у Загребу. —

(Наставак.)

Збиља, и данас постоје т. зв. психолози који пишу томове о томе, шта је рекао Лок, ког мишљења бјеше Хамилтон, шта је мислио *Лајбниц*, *Декарт* и *Спиноза* (Spinoza), шта је вјеровао Јум и Кант, без да се ма у сну питају шта су факта...

У том погледу ми смо много задужени Хербартовом акцијом. Друга задужбина

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

коју нам је оставио тај велики Њемац састоји се у овоме. Као што је свима познато, математика је форсирајућа мајка наука. И шта бјеше природније него ли сироту, игнорисану психологију бацити у наручје ове науке? То је покушао Хербарт. На темељу својих посматрања он је почео да гради своју математику идеја. Његови су резултати врло куријозни. Примера ради, ако имате какву идеју (представу) у вашем духу и друга представа хоће да ступи у свијест, тада настаје гужва између њих и оне једна другу пресују са силом која је пропорционална: $\frac{a}{\sqrt{a+b}}$. Наравно, читава та

психолошка ескурзија бјеше апсурдна ствар. Математика служи се симболима за *квантитетне* (количине). Кад говорите о удаљености t , ви мислите управо *шотлико* сантиметара или километара: t представља број. Но, кад Хербарт говори о представи са интензитетом a , ту не постоји никаква метода, помоћу које се даје икаква квантитативна индигнација о томе колики је тај интензитет (јачина); он не познаје никакву мјеру интензитета и његова употреба симбола је апсолутно бесмислена. Ни један математичар не би никада сањао о такој лудорији. Друга заслуга Хербартова састоји се у томе, што нам даје примјер како треба бити опрезан у неоснованој спекулацији. Хербарт је војевао против метафизичке спекулације; но он је опет пао у неку врсту математске спекулације (као и неки млађи филозофи новог доба), која не мање бјеше метафизичка ствар.

Али, ако је све што не достаје проста квантитативна ескпресија за физиолошке чињенице, зашто се онда не пође на посао и не мери исто онако као и у астрономији и физици? Али како? Како можемо мјерити интензитет бола или вријеме мишљења, или протезање такнућа? Ствар изгледа да је посве непоњатна.

Један од најсигурнијих начина да се зађе у странпутицу састоји се у томе, ако се каже, да се нешто никад не може постићи. *Компте*, (Compte), француски филозоф, рекао је једном приликом, да никада неће бити могуће казати компо-

зицију звијезда; четрдесет и три године касније употреба спектроскопа дала је могућности астрономима да анализују сваку од њих. Хербарт је прокламовао да „психологија не мора експериментирати са човјеком; и инструменти за то не постоје“; на једном другом мјесту тврди, да се „психолошки квантитети не презентују тако, да би се они могли мјерити; они допуштају само непотпуно просуђивање“. Деветнаест година послје тога Фехнер је публиковао своје велико дјело о психофизици, у коме је јасно и убједљиво доказао како је могуће експериментирати на духовним процесима и мјерити психолошка факта. Ал' о том мало касније. Из овога се јасно огледа је ли и у Инглеској и у Њемачкој научно рјешавање психолошких проблема било могуће помоћу побједе посматрања над спекулацијом.

Сад се морамо повратити опет Галилеју за развиће још друге методе, експерименталне методе. Корак ког је Галилеј учинио бјеше прост, али моћан. Данас је нама врло тешко схватити стање духа у Галилејевом добу. Дјела Аристотелова сматрана су као коначни ауторитети за све ствари факата, и нико ни не сањаше да тражи факта на други начин до ли простим читањем књига. Међу осталим, Аристотело је рекао, да тијела падају у односима, који зависе од њихове тежине. Поменути аутор, *Лоу* (Pioneers of Science, стр. 90.) овако вели:

„Но, он рече да тако нико не зна. Он није могао покушати. Он није био изнад покушавања експеримената, као и његове мале присталице; но, по свој прилици њему се није никад догодило да је сумњао о факту. Изгледаше тако природно да тежа ствар пада брже него ли лакша, и можда он мишљаше о камену и перу и тако бјеше задовољан.

„Али, Галилеј тврђаше да тежина не чини никакву разлику, да све пада с једном те истом брзином (па и камен и перо, али усљед резистенције ваздуха), и да у један те исти мах допире до тла.

„Но, он није хтио да се с њиме исмјевају и шалу чине. Он је знао да је на правом путу, и одлучи се да свакога

увјери о фактима, у која је он био убијеђен. Тако једног јутра пред сакупљеним универзитетом поспе се на славни коси торањ, понесавши собом једну куглу од 100 фунти и једну од 10 фунти. Он их стави у баланс на ивици торња и онда их у један мах пусти. Оне скупа падоше и скупа љоснуше о тле“.

То бјеше токсин, звоно на ларму, чији је звук наговјештавао приближавање будућих војска експерименталиста, који ће по реду унићи у многе области људског знања.

Поријекло треће научне методе, наиме методе мјерења, треба такође тражити у древности. Древни астрономи детерминисали су, одредјелили су интервале времена за васионска тијела. Један навод: „Помоћу увањања астралабиума (звјездозора), Птолемеј и каснији александријски астрономи могли су одредити мјеста небеских тијела у луку од десет минута. Тринаест стољећа послје тога прогрес је био врло мали док Тихо Брахе (Tycho Brahe) није учинио први корак у тачности, служећи се не само бољим инструментима већ и у томе што је престао да инструментат сматра коректним. У истину Тихо је одредјелио грјешке својих инструмената и исправљаше своја посматрања. Он је такође пазио на ефекте атмосферске рефракције, и пође му за руком да дође до тачности, која је често пута и по 60 пута била тако велика као тачност Птолемејева. Но Тихо и Хевелиус (Hevelius) често пута варали су се за неколико минута у детерминисању мјеста звијезде, и велики успјех Ремера (Roemer) и Фламстида (Flamsteed) бјеше тај, што су ту грјешку свели на секунде. Брадли (Bradley), модерни Хипархус (Hipparchus), то је још више поправио, његове грјешке у правој асенцији, према Беселу (Bessel), кретале су се у времену једне секунде, а грјешке деклинације у луку од четири секунде. Данас је просјечна грјешка једног јединог посматрања — по свој прилици — редукована на половину или четвртину оног, што бјеше у добу Брадлија; и даљња екстремна тачност постигнута је умножавањем посматрања и њихове вјеште комбинације према теорији

грјешке“ (*Jevons, Principles, of Science, London, 1887., стр. 271.*).

Те грјешке у посматрању потекле су из околних прилика, од апарата и од самог посматрача. У научењаков посао спада специјална штудија тих врста грјешака и начина како да се оне елиминују или контролишу. И тако бјеше људи сваке руке, који су добро пазили на своје сопствене својствености; и шта бјеше природније него то, да су покатакд проучавали те својствености ради самих себе? Случајно то се дешавало ради специјалних сврха, уживања и т. д. Велика маса разноликог психолошког материјала (већим дијелом из оптике) сабрат је на овакав начин, и партикуларна ваљаност тога лежала је у факту, да је образовало мјерења. Неопходно је било да је у неко доба човјек морао доћи до тога да развије систем духовних мјерења.

Остављајући мјерења, налазимо на још једну другу методу, која се неопходно појавила у психологији, наиме, научна статистика. У својој математској форми, та је метода дар низа људи као што су *Поисон (Poisson)*, *Бернули (Bernoulli)* и *Лајлас (Laplace)*. Њезину апликацију на људска бића извео је Белгијанац *Кетелет (Kettle)*. *Фехнер* је истакао медијалну (средњу) и корисну средину у статистичком раду, и за собом је оставио досад непубликовано али скоро потпуно дјело о методама статистике. *Галџон* је употребио статистику за антрополошко излагање духовних квалитета. Тако исто и *Женевац Алфонзо де Кандол (De Condolle)*. У психолошком испитивању то је добро примјенио проф. *Ебингхаус* (недавно покојни), *Мојман (Meumann)*, *Тојндак (Thorndike)* и други. Могућност успјешног употребљавања психолошког мјерења и статистике у комбинацији доказао је проф. *Скријчр* у јенском психолошком лабораторијуму (*Scripture, Untersuchungen über die geistige Entwicklung der Schulkinder*, и: *Ebbinghaus, Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane*, св. X., стр. 161.).

Коначна метода коју имамо још да поменемо јесте метода математске анализе. Велики математичари често су се

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

УН И В Е Р З И Т Е Т С К А Б И Б Л И О Т Е К А

пута упуштали у психолошке проблеме и рјешавали су их колико је могуће било без основице експерименталних података. Закон релативности први је изрекао *Данило Бернули* у погледу на психичку ваљаност физичких својстава. Физичка својства имају вриједност или значење по нас само у толико у колико су она средства за изазивање осјета у нама. У том погледу добитак од једног дуката врло је различита ствар за богаташа и сиромаша; сиромашу је то донијело срећу за неколико дана, а богаташ то не би ни осјетио. Уопштавајући тврдњу можемо рећи, да је ваљаност било које физичке својине релативна према количини коју већ имамо. На темељу таквих погледа као што су ова, Бернули је развио еквивалентне формуле за диференцијалне и логаритмичке формуле, што се нарочито огледа у т. зв. Фехнеровом закону. Даљње развиће скопчано је са *Лайласом* и *Поисоном*; резултате њихове усвојили су каснији писци о томе субјекту. Да би закон учинили опће психолошким, ништа није тако потребно као то, да се он стави у однос са мјерењима духа. Неопходно је било да се изнађу методе мјерења и унија доброуспостављених факата са методама анализе неопходно ће изазвати први пут тачну науку о духу.

Овај пријеглед метода, које су заведене у научном истраживању у опће доводи нас до закључка, да ће свијет прије или касније морати тражити испитивање феномена духа према оваковим методама. Партикуларни начин примјенљивања тих метода у већој скали захтјеваше развиће потпуније психолошке науке него што се могло постићи простим посматрањем, и са силама цивилизације и науке, нова психологија бјеше неопходна појава. А сада да коју проговоримо о врелима нове науке.

(Наставиће се.)

Апстракција.

Од

ГАБР. КОМПЕЗРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

Односи међу апстракцијом и генерализацијом. — Тешко је распознати, ако и не апстракцију од генерализације, пошто су то две различите радње, а оно њихове резултате, идеје које од њих потичу. Апстрактна и општа идеја су одиста једно и исто.

Неки филозофи, додуше, тврде да има појединачних апстракција.

„Ништа ми не пречи, каже Рејд*, да обратим пажњу на белину листа хартије који је преда мном; и белина овог индивидуалног предмета је апстрактна идеја, и ако није општа идеја“.

Ми свакако можемо, помоћу чула која су природна оруђа анализе, опазити на предметима издвојене квалитете, облик и боју, независно од тврдоће, мириса и куса; ми свакако можемо, помоћу пажње, посматрати облик неке књиге, независно од њене боје. Али ове перцепције, ове искључиве рефлексје нису, заправо, апстракције. Права радња апстракције почиње, у ствари, тек онда кад се идеја о једном квалитету, издвојена од сложене целине, удружи с идејом о сличном квалитету, опаженом на предмету истог рода, кад, једном речју, идеја тежи да постане општа.

Према томе нема смисла разликовање апстрактних од општих идеја: све што се може рећи о једнима примењује се једнако и на друге.

Опште идеје и језик. — Питање је да ли би, без употребе речи, људски дух могао имати општих идеја. Велик број филозофа, које зову *номиналисти**, мисли да су речи безусловно потребне да би се схватило оно што је генерално; опште идеје би, по њима, биле само заједничке именице, натписи стављени на збирку предмета. Дух, заправо, не би био способан да мисли оно што је опште.

„Општа и апстрактна идеја, каже Тен, јесте име, ништа више него име, и име, значајно и разумљиво, неког низа сличних чињеница, или класе сличних личности, праћено обично чулном али неодређеном представом о некој од ових чињеница или личности“. (1)

Ово је апсолутно и погрешно мишљење. Речи су без сумње потребне да фиксирају општу идеју, да сачувају њену слику сећања, да омогуће јој употребу, али нису неопходне за постанак опште идеје у духу.

Било би немогуће разумети како ми приписујемо општим речима неки смисао, кад не бисмо имали донекле моћ да мислимо општу идеју пре него што говоримо опште речи.

Пошљите претплату на „Школски Гласник“.

(1) Haine, De l' intelligence, t. II; p. 241.

Томе је шкотски филозоф Хамилтон* дао снажан израз у овом параграфу:

„Пошто је већ формирана, општа би идеја поново пала у хаос откуд ју је дух довао, кад је за свест не би учинила сталном реч као њен знак који је фиксира и признаје. Знак је потребан да би нашим интелектуалним напретцима дао сталности, да би фиксирао сваки корак у нашем ходу и створио од њега нову полазну тачку за ново напредовање. Војска се може раширити по некој земљи, али је она осваја тек кад подигне у њој тврђаве. Речи су тврђаве мисли: оне нам помажу да организујемо нашу власт над облашћу коју је мисао већ освојила и да од сваког нашег интелектуалног освојења створимо операциону базу за извршење нових освојења... Кад се у песковитом слоју пробија тунел, треба се на сваком кораку обезбедити зидањем свода пре него што би се даље дубило. Језик је духу оно што је тунел свод... Опште идеје које језик није фиксирао стављајући на њих свој жиг јесу варијанце које заблестају да би одмах затим угасле.“ (1)

Немогуће је боље карактерисати односе међу општом идејом и речју која је изражава. Интелигенција без сумње сама од себе иде напред и схвата аналогije, сличности, односе ствари; али би та унутрашња радња остала узалудна, била би пролазна, кад јој речи не би дошле у помоћ. Наш је дух такав да му увек треба чулне потпоре. Кад онамо природне, појединачне предмете, онда се нашем духу показује ствар сама; кад чисто радом разума схватамо односе међу предметима, онда је нашој интелигенцији потребно да се ослања на реч, на чулни знак. Другим речима, у радњи апстракције и генерализовања речи имају исту улогу коју слике појединачних предмета у развићу перцепције и памћења.

Како дете генерализује. — Дете је, ма шта да се рекне против, склоно да генерализује. Ми смо на другом месту навели примере за ову природну диспозицију која га наводи да генерализује, понекад по најнеодређенијим и најповршнијим аналогјама (2), а тако исто и да схвата стварне односе међу предметима. Ево још неколико чињеница које потврђују наше закључке у овом питању:

„Од пет и по година, син једнога ученог граматичара каже свом оцу: „Али има глагола женског рода! — Како то? — „Лећ и (јаја) је глагол женског рода: увек се каже: она је излегла: никад се не рекне: он је излегао.“ (3)

„Дете каже „вау, вау“ кад је реч о домаћем псу; после мало времена оно каже „вау, вау“, и поводом пудлице, мопса и новофундландског пса на улици...“

„Једно дете, научивши речи: добар дечко, изговарало их је увек уједно. Кад је хтело да изрази ову идеју: добра крава, казивало је: добар дечко крава.“ (4)

Дете је, дакле, невешто кад употребљава опште изразе, али оно успева да оде даље од појединачних и индивидуалних перцепција,

да их има у власти, те да схвата њихове сличности и односе.

Вредност општих идеја. — Филозофи су се често преширили о вредности општих идеја, то јест о природи реалности коју оне представљају. Једни, о њима смо већ говорили, су мишљења да оне не представљају ништа, пошто су, само речи, имена: зову их *номиналистички*. Други мисле, сасвим противно, да свакој општој идеји одговара, изван нас, нарочита реалност, супстанцијално биће: то су *реалистички**, како се говорило у средњем веку. За њих у истину постоје само опште идеје, које они зову *универзалија**; док за номиналисте изван појединачних бића нема реалне егзистенције. За реалисте, човечанство као такво негде постоји, оно је идеалан тип чије су људи само сукцесивне копије. За номиналисте постоје само људи, са својим властитим индивидуалитетима и име које их све представља.

Данас се тешко схвата како су, у средњем веку, могле цветати и одржати се један против другог два тако апсолутна става, тако једнако погрешни у свом претеривању у противним правцима. Реализам је данас тек од историјског интереса, његов став нико не подржава, и с разлогом се можемо чудити што номинализам још има бранилаца. Истина је ово: општа идеја једноставно представља односе међу предметима, сличности заједничке више или мање великом броју личности. Ово средње и посредовалачко мишљење је већ од средњег века било заступано под именом *концептуализма**.

Једноставност и јасноћа апстрактних и генералних идеја. — Без разлога се апстрактна идеја сматра као нешто замршено и нејасно. Апстрактна је идеја напротив најједноставнија, најјаснија од свих идеја, ако је посматрамо у њој самој. Она, у истину, састоји у томе што одбацујемо све узредне околности, све што је сложено, што смета код реалних перцепција, а узима на око само једно обележје, само један карактер природних предмета.

„Кад би неко, у намери да нас заплаши, рекао је Ла Ромијер, ставио нама питање апстрактно, сасвим апстрактно, ми бисмо рекли: тим боље, оно ће бити зато тим једноставније, тим лакше! Како се само могло веровати у тешкоћу апстрактних идеја?... Оно што је апстрактно, једноставно је, а што је једноставно, може бити само лако.“

Али ако су оне, саме по себи и апсолутно, најједноставније од свих идеја, апстрактне и опште идеје нису ништа мање највише, најувизишеније идеје, а према томе идеје које дух с највише муке схвата и употребљава. Планински вис је свакако место где човек најбоље и најпријатније дише; али пре него што ће искусити ову сензацију слободнога и чистог ваздуха, треба се успужати преко стрмених и окомитих стена. Тако исто, да би се стигло до апстрактних и општих идеја, ваља

(1) Hamilton, Lectures, III, p. 13782.

(2) Видите нашу Теоријску и практичну педагогију, Лекција VIII.

(3) Egger, op. cit., p. 51.

(4) Gaine, op. cit., p. 25032.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

да се прошло кроз дуго развиће интелигенције, да је прегажен велик број последњих ступњева. Отуд нерасположење детета према апстракцијама, догод није спремно да их разуме, и док му дух није прешао путеве који воде до ових коначних појмова људске мисли.

Значај општих идеја. — Није потребно наглашавати значај општих идеја: свако зна да су оне један од битних услова људскога духа и мисаоног рада. Већ Аристотел је рекао: „О појединачном нема науке“. Наука је израђена само од општих идеја. Сведена или ограничена на своје појединачне перцепције, људска интелигенција се не би ни мало разликовала од интелигенције нижих животиња. Појединачне идеје, кад не би биле скупљене, груписане у оквире, радњом генерализације, биле би налик на разбијену и обезглављену војску. Без општих идеја би закључивање било немогуће; јер од два облика закључивања, један, индукција, завршује са општим идејама; а други, дедукција, се ослања на генерализације које је дух већ прихватио да би се дигао до других генерализација.

Опасности од апстрактних и општих идеја. — Па опет зато је истина да апстрактне и опште идеје могу да заведу дух. По природној тежњи наше интелигенције, ми смо склони да схватимо егзистенцију посебног и стварног предмета иза сваке речи нашег језика, иза сваке апстракције нашег мишљења. Ми радо реализујемо наше апстракције: то јест, ми лако верујемо у егзистенцију неког индивидуалног бића које одговара свакој од наших мисли. Отуда басне античке митологије, која верује у онолико муза, колико има различитих уметности; отуда плузије сколастике, која верује у егзистенцију човечанства самога по себи, која умножава супстанцијална бића, и која иза сваког низа појединачних предмета иза сваког апстрактног квалитета слутити тајанствено неко својство. Али ова опасност све више и више ишчезава, с напредовањем научнога духа и позитивним објашњавањем природе.

РЕЗИМЕ.

96. Функције стицања или искуства, чула и свест, доносе нам само појединачне идеје, које се односе на индивидуалне предмете.

97. Функције прерађивања су те које нам допуштају да у многим појединачним перцепцијама издвојимо аналогне или сличне елементе, и да асоцијацијом ових елемената образујемо *општије идеје*.

98. *Генерализација* је радња која сређује у категорије, у класе, било квалитете заједничке већем броју личности, било већи број личности које имају заједничких квалитета.

99. *Апстракција* је услов за генерализацију: она је та која нам допушта да сложене перцепције разложимо, да посебно посматрамо овај или онај квалитет предмета,

искључујући за неко време из мисли све друге квалитете.

100. Пошто смо овај квалитет посебно већ посматрали на неком предмету, упоређењем упознајемо ми аналоган или сличан квалитет код других предмета, и тако образујемо општу идеју.

101. *Општија идеја* има већи или мањи обим и садржај: *обим* је број личности на које се она односи; *садржај* је број заједничких квалитета које она представља.

102. Апстракција се разликује од *пажње*; она је у апсолутној противности према *мањој*.

103. Свака апстрактна идеја тежи да постане општа идеја; свака општа идеја је апстрактна.

104. Опште речи су потребне, ако не да образују опште идеје које им претходе, које егзистирају пре њих, а оно бар да их фиксирају у сећању, да им даду одређен облик.

105. *Номиналистички* погрешно тврде да су опште идеје само имена; *реалистички* се варају кад допуштају егзистенцију посебног бића које одговара свакој општој идеји. Истина је ово: опште идеје представљају односе међу стварима.

106. Врло јасно и врло једноставне саме по себи, опште идеје су тешке сваком духу који није прешао ступњева који воде до њих.

107. Нема науке без општих идеја; *генерализација* је услов за научни рад.

108. Опште идеје могу да нас заведу ако их реализујемо изван нашег духа.

Народна просвета.

Рад у народу

и срп. нар. учитељство у Митрополији Карловачкој.*

У једној расправи др. М. Шевића наишао сам на следећи цитат: „У утакмици народâ само су се они могли одржати, чији су нижи редови телесно и духовно најспособнији били за рад“. Тврдњу ту санкционише историја. — И свакако, да је и наш сл. Одбор на основу уверења о истинитости споменутог цитата, а у родољубивој намери, да нижи редови народа нашег буду снабдени што јачом телесном и душевном отпорном снагом, истакао на дневни ред тачку под насловом: „Рад у народу“.

Па иако мени није додељена та радња, слободан сам — у уверењу, да сваки члан

* Ова расправа није могла бити прочитана на пролетној седници ст. бечејског среског учит. збора, због опшрног расправљања Нагт. Осн., а пошто ст. бечејски срески учит. збор неће одржати јесењу зборску седницу, то је доносимо у „Шк Гл.“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

збора има право о свакој тачци дневног реда и писмено исказати мишљење своје — изнети мишљење своје, о овој велеважној теми, с нарочитим обзиром на учитеља, као учесника у раду у народу.

Циљ рада у народу јесте: осигурање народне будућности. Циљ се тај може постићи радом на материјалном и културном јачању нашег народа. Културном развоју је најстабилнија подлога: материјално стање. — Па како стоји материјално наш народ?

Када узмемо у обзир, да наш народ у Митрополији Карловачкој живи на земљи, од које нема берићетније, па испоредимо материјално стање нашег народа са народима који живе на тлу, које се ни изблизо не може сравнити с нашим, заиста морамо доћи до уверења, да би наш народ могао материјално и боље стојати. Пре кратког времена смо пак још и много горе стајали, шта више у један мах је изгледало, да ће фундаменат на коме стајаше наш народ променути газду, када се у дванаестом часу народ — инстинктивно осетивши опасност — трже, и удвојеном снагом поче да ради на свом материјалном унапређивању. Кренуо га је инстикат опасности у коју је доспео услед своје летаргије, а сада га гони на рад љубав према раду, јер је радећи заволео рад. Констатовати дакле можемо, да наш народ материјално јача.

Даљи развој материјалног јачања зависи од културног развоја нашег народа. И пошто смо ми сви доиста убеђени, да материјално јачање мање културних народа, не може напредовати ни упоредо, а камо ли надмашити материјално јачање културнијих народа то и увиђамо, да својски треба прионути, око културног јачања нижих редова нашег народа.

Но које позван сл. зборе, да ради на културном јачању нижих редова? Одговор нам се сам намеће: виши редови. Више редове пак чини целокупна интелигенција народна.

Да би пак народна интелигенција могла обавити ту своју задаћу, треба да је иста а) васпитана за рад око културног јачања народног, б) треба да има смишљен и постепен план за тај рад, в) треба да сваки сталеж интелигенције узме удела у извађању тога плана. Наша интелигенција (па ни ми) није васпитана за културан рад у народу, према томе нема ни плана за тај рад. Већи део интелигенције и не познаје нивже сталеже, према томе нема ни љубави према истима. (Обраћају се пак истима у

крајњој нужди, када желе, да помоћу њиховом постигну своје личне циљеве). Је ли чудо онда, што нижи сталежи немају ни вере ни љубави спрам такве интелигенције?

И у тој незгодној ситуацији за интелигенцију, све се више чују гласови од стране појединих њених сталежа, да је учитељство дужно обавити посао за цео виши ред народни.

„Цео културан рад дужни су учитељи узети у своје руке, јер су они учитељи целог народа и према томе, једино су они дужни васпитати не само школску децу, него и старије чланове нашег народа“ тако резонују они, који желе, да сав терет свале на учитеља. Али веће резонују! Оно, што треба више њих да уради, један не уради!

За културан рад споменуо сам, да 1) треба имати добро смишљен план и 2) да у извођењу тога плана мора учествовати сва интелигенција. Од наших интелигентних сталежа, у културном раду, једино учитељство има јасно одређен круг свога рада. Учитељи имају да васпитавају народни подмладак. И једино је учитељство које ради. Али бадава ради, када остали точкови на просветним колима не раде. И ми, место да гледамо, да и остале точкове доведемо у обртање, хоћемо сад овде да препоручујемо сами себи, да тринут више радимо, не би ли се извукли из глиба.

Али, ко год тврди, да може трипут више урадити, но колико снаге има, тај обмањује или сам себе, или жели друге да обмане. А од тога неће имати користи наш народ.

Сам школски рад учитеља у Митрополији Карловачкој тако је тежак, да захтева целог човека. — Та када један наш чувени педагог за србијанског учитеља вели: „да се учитељ не сме ни чим бавити што није у непосредној вези са његовим позивом; он мора шта више и свој књижевни рад ограничити и онда, када се он креће и искључиво на педагогијском пољу“ — како смемо ми и помишљати да цепкамо снагу нашег учитеља на више страна? Или је можда нама лакше радити, но учитељу који предаје једино на матерњем језику? — Са свију страна чујемо поклич: „мало разреда, мало ученика и мало часова, ако хоћемо, да учитељев рад буде заиста и успешан“ и док ми имамо много разреда, много ученика, много часова и приде натоварених нам дужности, које немају везе са нашим позивом, још и смишљати да примамо и нове терете на наша плећа, значи: рад у школи

— једини рад на културном јачању — слабити.

Или сме ли ко тврдити, да рад учитеља као: појца, коровође, перовође, рачуновође, деловође, соколског вође, тајника женских задруга, библиотекара народних књижица, учитеља алфаветских и продужних течајева, аранжера забавâ, драматурга, рационалног економа, вртара и не знам још чега, може ићи у прилог школ. раду? Или, да може учитељ да одвоји изврстан део душевне снаге своје и да ју резервира само за школ. рад? — Та ми се сами тужимо да не можемо да савладамо ни сâм школ. рад, а сад смо се искупили да се посаветујемо, како да се та снага која није довољна ни за сâм школ. рад, употреби и на све могуће врете рада у народу. — Природна последица тог нашег корака била би, да би учитељ слабије и краће време могао радити у школи. Исто тако не би могао честито урадити ни онај посао, који има да обави целокупна интелигенција, те би доживео, да би и нижи редови и лењâ интелигенција у учитељу гледала виновника културној стагнацији нижих редова.

Славни зборе! Не обмањујмо сами себе! Будимо већ једном с тиме на чисто, да човек, који нема ни времена ни снаге, да сâм своје послове са успехом посвршава, него упире очи у друге и ишчекује од њих помоћи, није кадар другоме помагати.

Желећи да културно ојачамо народ наш, ми имамо само једну претешку дужност да испуњемо: нашу учитељску дужност. — Учитељ, који у школи савесно врши свој посао, *под данашњим приликама*, сасвим је доста учинио са своје стране културном јачању народном. (Има сâм учитељског сталежа и других сталежа у редовима интелигенције. Да споменем само свештенички сталеж. Свештенство је у непосредном додиру са народом, ужива и већи углед од нас, а како је уз то докољније од осталих сталежа, његова би дужност била у првом реду, да поради на културном јачању свога народа).

А на посетку ја и не знам, од куда да је и дошла та тачка на дневни ред, када „Уредба“ о држању зборовâ, коју је на основу 89. и 90. §-а Школ. Уредбе, издао вел. Шк. Савет под 30. бр. из 1879. као сврху установа зборовâ наводи да: „Конференције учитељске зато се држе, да се заједнице светују, договоре и предлоге или одлуке донесу, како да се унапреди васпитање и наука деце и поправи стање народних школа

и учитеља у сваком погледу“. И после тога је у Уредби метнута тачка. У самој Уредби је јасно и за наше становиште врло zgodно и тачно одређен наш делокруг. Та тема дакле и не спада у делокруг наших зборовâ.

На основу свега реченога предлагем, да се на нашим учит. зборовима оставимо расправљања *оваке врсте рада у народу*, јер поред тога што бадава губимо време, још се показујемо и као недоследни. Јер, док се с једне стране боримо и рукама и ногама да се отресемо појачке дужности, у исто доба примати на себе још једно туце нових, исто тако тешких дужности, то је очита недоследност. Договарајмо се ми о томе, како да из школе истиснемо нестручњачки елеменат, те да од ове вербалистичке школе створимо праву народну школу, која ће бити у складу са духом времена. А и иначе, имамо ми фала Богу и других школских и учитељских ствари о којима треба да расправљамо.

Ономе члану пак, кога је Господ обдарио тако jakim живцима, да он може — без уштрба по свој званичан рад — да суделује у свим могућим радовима у народу, нико не брани да ради. И ја му се од своје стране клањам. — Али и с формалне стране — погледом на Уредбу, и са стварне стране — коју сам био слободан изнети у овој расправици — оспоравам право овом збору, да доноси икакво решење у овој ствари.

У Молу, 12. марта 1912.

Константин Замуровић,
учитељ.

Учитељство.

Скупштина српских учитеља у Турској. Изасланици свију обласних удружења — осим битољског и прилепског, који нису никако ни дошли — приспели су у Скопље 19. јуна. За зборно место одређена је сала Српске Мушке Гимназије. У среду, 20-ог, у заказано време пре подне сви су изасланици били на окуцу. Толико исто било је и др. учитеља. Скупштину је отворио председник скопског уч. удружења и позвао изасланике да изаберу часништво. Бирање је било тајно. За председника је изабрао г. Митар Шешлија, за подпредседника Марко Сименовић а за деловође Сима Чакаревић и Марко Петровић. За овим је изабрао верификациони одбор, у који су ушли:

г. г. Ђорђе Младеновић, Војислав Ненадић, Димитрије Живић, Риста Ставрић, и Јанићије Поповић. Верификационом одбору стављено је у дужност поред констатовања исправности изасланичких „пуномоћија“ још и да из писмених предлога појединих обл. уч. удружења састави дневни ред, што раније није имао ко исти да одреди. С овим је пре подне завршена седница, а после подне истог дана провело се у пријатном другарском разговору, договору и саветовању.

Сутра дан у четвртак, 21-ог, пре подне, пошто је прочитан јучерашњи записник и саслушан извештај верификационог одбора, прешло се на I-ву тачку дневног реда: покретање учитељског органа. Дискусија је поводом тога била жива и напослетку је решено, да будућа Управа Савеза у току ове године живо поради око ангажовања спремних људи за сарадњу истог органа, као и то, да сваки учитељ у току ове године поднесе Управи Савеза по који свој оригинални рад из којих ће Управа Савеза најбоље видети: хоће ли орган уч. удружења имати јак наслон на своје учитељство или исти тражити ван његовог кадра.

За овим се прешло на II-гу тачку дневног реда: установљавање „Учитељске Новчане Задруге“. И ту се живо дебатовало. Било је и за и против. Најпосле се начелно примило и поверило г. Гаври Пејатовићу, књиговођи кумановског фонда који је нарочито умољен да из Куманова дође и Јанићију Поповићу, учитељу, да до сутра сиреме пројекат правила по угледу других таквих установа, с обзиром на месне прилике. С овим је седница завршена. После подне дошла је на ред III-ћа тачка дневног реда: претрес „Основних правила срп. народ. школа“.

Ту се није имало шта ново уносити или захтевати (бар за сада), већ једино то што су једнодушно оснажена *штражења* (захтеви) ранијих уч. скупштина, а која надлежни нису испунили.

Пала је реч и о неправедном додељивању *селидбених* трошкова. Поводом тога чула су се разна мишљења и разни предлози, али се остало на томе: Управа Савеза има најозбиљније узимати у заштиту такве учитељске жалбе — ако их буде. С овим је ова седница завршена.

У петак, 22-ог, пре подне г. Гавра Пеја-

товић је читао „Пројекат правила Учит. Новчане Задруге“. Дебатовање око појединих чланова није било, јер није било времена, али је усвојено мишљење г. Пејатовића и Поповића: а) да Управа Савеза у току године исти пројекат дубље и темељније проучи, штампа и обласним удружењима разашље; б) да основни капитал буде од 1000 (хиљаду) акција у вредности од 100 франака, који ће се уложити у року од четири године — улажући месечно по 2 дин. и 8 дин. пара; в) да се сваки члан удружења обавезе да ће бар једну акцију узети; г) да упис акција почне од 1. септембра тек. год.; д) да свако обл. уч. удружење за ову годину само води рачуна око уписа акција и редовно њихово уплаћивање, као и то, да сама чувају тај новац, кога могу по решењу месних улагача издати под интерес — који буду сами одредили; ђ) да се овај новац на идућој Уч. Скупштини састави — који ће онда изнети $\frac{1}{4}$ предвиђеног капитала (ако буде среће да се све акције продаду), како би се могло одмах озбиљно њиме радити; е) да се, примера ради, одмах сад присутни учитељи упишу за акционаре и после живо пораде код осталих учитеља и код грађанства да се акције што пре распродаду.

Упис је одмах отпочет. Неки од учитеља узели су и по 5 акција, због чега се, само од присутних на седници, узело око 120 акција, што долази једно-на-друго по $2\frac{1}{2}$ акције на учитеља. Ово је све чланове окуражило, и надати се, да ће се и остали чланови Удружења тако одазвати, што би значило, да ће сами учитељи узети преко 800 акција!

За овим се прешло на претрес „Уредбе“. Најпре је једногласно оснажен захтев ранијих Уч. Скупштина односно повраћање удатих учитељица у службу, које су овом „Уредбом“, 1. јула 1910. год., отпуштене или јадно пензионисане — а који захтев надлежни још нису испунили.

Како је било већ време ручку, то је седница заказана за после подне. После подне, седница већ није текла тако глатко, јер је захтев млађих учитеља-богослова, због којих је лањске године дошло до расцепа и без Управе Савеза — поново избио на дневни ред. Говорило се и за и против предлога. Чуле су и доста оштре речи. Како се од појединих говорника чули разни захтеви, то је председ-

ник предложио да они, који су за овај захтев (предлог), вечерас написмено тачно изложе своје захтеве и сутра Скупштини поднесу на решавање.

Сутра дан, у суботу, 23-ег, пре подне Ђ. Младеновић, уч. изнео је захтев млађих учитеља овако: Учители који су постављени пре 1905. год. да се ослободе свих испита (по „Уредби“ су имали да полагају *практичан* испит); они учители (богослови) који су постављени после 1905. год. па до 1. јула 1910. год. (т. ј. до дана ступања „Уредбе“ у живот) да полагају само *практичан* испит (по „Уредби“ — комбинован и практичан испит: из педагогике, српског језика и — практично предавање); учители — богослови — који су постављени после ступања „Уредбе“ да полагају целу *мајтуру* и *практичан* испит.

Сад је тек настало бурно дебатованье, коме не би било краја да председник не стави предлог на гласање. Предлог је усвојен са 20 против 8 гласова. После овога било је говора о настојавању свих чланова-учитеља да младо друштво „Просвета“ ухвати јачег корена у народу.

После подне прочитане су молбе и жалбе неких учитеља, које су остављене Управи Савеза на поступак. За овим се прешло на избор, с напоменом да се добро има у виду тешкоће и рад које ће овогодишња Управа Савеза имати. За Управу тајним гласањем изабрати су: Марко Симоновић, Митар Шеплија, Тома Саврић, Сима Чакаревић, Давид Димитријевић, Воја Ненадић, Андра Гроздановић и Марко Церић; за надзорни одбор: Анта Тодоровић, Никола Голубовић и Ђорђе Јакић. С овим је овогодишња Скупштина завршила свој рад и изасланици се сутра дан разишли.

Јанкије Попевић, учитељ.

Скупштина учит. удружења у Србији, одржана је 5., 6., 7., и 8. августа по ст. к. у Београду. Скупштина је имала нарочито свечан облик, јер се одржала први пут у Учитељском Дому.

Учитељски Дом је красна зграда на углу две главне београдске улице. Влада сама помогла је подизање дома са 50.000 дин., а општина београдска дала је 20.000 д. Осим тога су притекли у помоћ многи родољуби и пријатељи учитељства. Учит. Дом је зграда на три спрата, у њему је пансионат за учит. децу, књижница, збирка народне уметности,

збирка учила, стална школска изложба, историје за управу и за скупштину.

Скупштина је била добро посећена а било је на њој више изасланика Савеза словенског учитељства у Аустрији. Заступљени су били Чеси, Моравци, Пољаци и Украјинци. А уз то је нарочито позван дошао и *Јосиф Улехла* чешки педагог, који је ове године прославио 60 годишњицу.

На скупштини су једногласно усвојени предлози Савеза словен. учит. у Аустрији:

1. Да се оснује словенско учитељско звање за посредовање, које ће развити словенске учитељске везе у просветном и културном раду; даће податке о словенском школству, педагошкој књижевности и о живљењу словенских народа.

2. Установиће се Гласник који ће бити орган тог звања за посредовање.

3. Да се учитељство упозна са словенским језицима. Нека се створе прилике да чешки учители пробаве у Србији, и обратно.

4. У Београду нека се установи словенска педагошка књижница.

5. Звање за посредовање да се постара како ће се што пре издати упоредни речници словенских језика.

На скупштини су расправљане ове теме: Преглед нар. школе и рада у њој. — Учители и његово просветно дело у народу. — Помоћна средства за очигледну наставу.

На прву тему говорио је и Чех Ј. Улехла, који је у дугом говору изнео своје погледе о томе, како би се српска народна школа ослободила немачког утицаја и наслонила на пове назоре. Учители да прикупља материјал за природопис српског детета. Школа да буде место радости, с тога учитељству да буду узор педагози: Коменски, Русо, Толстој, Спенсер.

Раду скупштинеком присутан је био сва три дана и српски министар просвете Љуба Јовановић и референт школски Др. Душан Рајичић.

Министар је суделовао у расправама и оставио утисак као пријатељ школе и учитељства. Други дан примио је врло срдечно словенске госте и цео један час провео с њима у живом говору о разним школеким питањима. Био је присутан и на банкету који је био приређен у почаст словенских гостију. У здравици изјавио је министар радост што

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

између њега и учитељства влада споразум, и изјавио се спремним посветити српској школи сву своју снагу.

◆ Купујте српске школске жигице. ◆

Из праксе.

Лако шчитавање.

Сви знамо, да нам читање и писање у I. разр. доста труда задаје, док са децом не постигнемо онај успех, који ће нам после у даљим разредима олакшати посао. С тога видимо, да се у свима школама за тим иде, да ради бољег успеха у наставним предметима, олакшавају рад учитељству новим и лакшим методама и училима, помоћу којих учитељ са мање труда може више свршити и бољи успех постићи.

Тако и код читања и писања имамо више метода као: фономимика, кинестезиа и т. д.

Доказано је, да пам I. разред много посла задаје. Јер данас није грешка само у томе по коме методу и учбенику ради који учитељ, него и у томе: 1. што дете већ познато и научено писме брзо заборави; 2. што деца не могу да се навикну на лепо и течно читање, и 3. што децу пре времена присиљавамо на лепо и разговетно читање.

А да би ово код деце што боље постигли, изналазе не само пове и пове методе, него и учила, помоћу којих се олакшава рад учитељу, јер деца лакше схвате и брже науче.

Јован Арпаши ст., римокатолички учитељ у Ади, који ради као учитељ већ 30 година, и то највише са децом у I. разреду, да би олакшао рад читања и писања у овоме разреду, израдио је и односно саставио ново учило за читање и писање, помоћу којег може учитељ, боље и брже а са мање труда постићи успех у познавању писмена и шчитавању. То своје учило је Арпаши много година дотеривао и осталом учитељству (мађарском) на пробу давао, да се увери о целиходности и ваљаности истог.

Многи од учитеља опробаше то његово учило и уверише се, да је добро и практично, јер се њиме са много мање труда постижава бољи успех од досадашњих учила, које су му учитељи изјавама својим то и потврдили.

А да је ово учило добро, доказ је, што је вис. Министарство под бр. 61731 ex 1912. одобрило и уврстило као учило за употребу читања и писања у I. разреду, а под насловом: „Справа за очигледно шчитавање“ (Szemléltető ABC és olvastatógép).

Још док не беше ово учило од вис. Министарства одобрено и препоручено, као што напред рекох, учитељи се о њему повољно изразише својом критиком, уверивши се и сами о вредности његовој, радећи у својим школама са децом.

А по одобрењу од вис. Министарства нека послужи, штов. читаоцима мишљење једног сенћанског учитеља, где се дотле већ радило по овоме училу, које у преводу гласи овако:

„... У лавиринту проналазака, ми учитељи са највећом радошћу и одобравањем треба да примимо, и односно усвојимо оне, који с једне стране учитељству посао у живчаном напору његову олакшавају; с друге стране децу на сходан начин уводе у галерију знања. Оваково је учило Јована Арпашија ст., римокатоличког учитеља ађанског, справа за шчитавање буквара у I. разреду, којем уважавајући пробитачност и вис. Министарство просвете, уврстило га је у ред осталих школских учила. Само учило није каква заплетена и великог еклона машинерија, него на више картона згодно груписана по једна писана или штампана писмена, која ређајући их једно до другог, према одређеном послу учитељеву, дају деци једно или више сложене речи.

Употребом овог учила много времена уштедимо н. пр. предспрему код читања и писања о растварању можемо са свим изоставити.

Г. Јован Арпаши ст., своју справу за шчитавање, приказао је сенћанском месном мађарском учитељском збору, који му је исту једногласно за добру и практичну усвојио и примио.

Потписани сам добротом г. Арпашија ову справу дуже времена у својој школи опробао, те држим да сам позват о истој своје мишљење и суд изрећи.

Справу за шчитавање г. Арпашија као учило са здравственог и практично педагошког гледишта, пошто она у безбројним варијацијама и лаким намештањем очигледно приуготови децу за правилно изговарање гласова, слогова и речи, за изоштравање гласних органа, сматрам за изврсно учило. Боја самогласа и сугласа и њихово брзо намештање, растварање, у највећој мери олакшава рад, што је код читања од велике важности.

Обзиром пак, што се овом справом, највећом лакоћом може врло много слогова и речи образовати, што деца по чувењу, на овако разноврстан начин не могу научити, с једне стране добро је учило за образовање много речи; с друге стране деца се сама приморају на читање целих речи, — ову справу од досад сличну овој пронађених и опробаних за бољу и усавршенију држим.

Обзиром, што код метода учења читања и писања ову справу са свим независно можемо употребљавати, њена употреба како учитељев, тако и дечји посао јако олакшава, те с тога набавку и употребу овога учила најтоплије препоручујем за I. разред.

Септа, јуна месеца 1912. год.

Ósz Szabó Dániel, с. р.
државни учитељ“.

*

На молбу г. Арпаши-ја, изнесећи на јавност и српском учитељству ово његово ново учило, моје је скромно мишљење, да би добро било, да г. Арпаши ту своју справу и нашим учит. зборовима очигледно прикаже, да и ми видимо њену практичну вредност, да би по томе могли свој суд о њој изрећи.

Г. Арпаши драговољно пристаје и прима се, да своје учило прикаже и српском учитељству, ако га сл. Председништва позову приликом зборских седница. Држим, да дотле не треба да се упуштамо у специјално расправљање овог новог учила, ја сам само изнео по жељи и молби аутора овог учила — као новитет за изучавање читања и писања у I. разреду, а кад га виде и остала г. г. колеге, тада ћемо коју више прозборити.

Ова ствар је досада већ на многим мађ. учит. зборовима практично изнешена и приказана од стране аутора, и тек после тога је, према критикама и примедбама, поднесена вис. Министарству на усвојење и потврду.

Примећујем, да ми Срби мађарско читање и писање тек у II. разреду започињемо, где са децом већ лакше можемо радити и новој азбуци их учити, без, рецимо, употребе овог или оног учила, као што је справа г. Арпаши-ја, која је већма потребнија у I. разреду, где деца још не знају ништа, и где је почетак свему градиву. Јер и справа г. Арпаши-ја је удешена за I. раз. њиових мађарских школа.

Истина, она ће можда добро доћи и нама Србима учитељима, јер ће нам олакшати рад

у мађ. читању и писању, где почињемо изучавање нове азбуке.

С разлога овог, ја сам препоручио г. Арпаши-ју, с обзиром на целисходност и практичност његове справе за лакши рад, а бољи успех у школи, да када прикаже то своје учило на мађарском језику са мађарском азбуком, да је уз припомоћ Србина учитеља, преудеси на нашу азбуку, наш буквар у I. разр. српских школа, која се справа може — као што он сâм тврди — ма на коју азбуку применути и преудесити. Јер као што је од практичне вредности и олакшице учитељу у раду његову, а за постигнуће добра успеха у читању за I. разр. мађарских школа, тако би онда ова справа и за наше школе била добра, када би се са нашим писменима обрадила и упутство издало.

Но, пре тога, као што већ рекох, нека је г. Арпаши прикаже нашем учитељству на свом језику, иако је усвојимо и ми као добру и практичну, нека је измени и на нашу азбуку, што ће он већ унапред, изјављујем, врло радо учинити, јер се за ма коју азбуку та справа може преудесити.*

Ада, августа 1912. год.

Д. Бешлић,
срп. нар. учитељ.

Белешке.

Деоничари нове емисије учит. д. д. „Натошевић“ позивају се да од 1—15. окт. по нов. к. уплате трећу рату за своје деонице. Трећа рата је за старе деоничаре К 3·50 по једној деоници, а за нове К 4·50 по деоници.

Седница учитељског збора новосадског школског среза, одржаће своју јесењу седницу у Ст. Футогу дана 19. септ. (2. октобра) о. г. у 8 сати пре подне са овим дневним редом: 1. Отварање седнице и избор три члана за оверовљење записника. 2. Извештај о новим члановима. 3. Извештај о трогодишњем раду Одбора. 4. Извештај о благајници и уплата чланарине. 5. Практична радња из земљописа од гђе Јованке Марковићке. 6. Писање и цртање у Основној школи приказује гђа Милана

* Ко од г. г. колега жели да се упозна са упутством, нека се обрати или на самог писца id. Árpásy János tanító Bács-Ada, или на потписаног, који ће им исто послати. Цена је са поштарином К 1 10.

Ружићка. 7. Из педагошке и методске књижевности реф. Ђ. Михајловић. 8. Избор Часништва и управног Одбора. 9. Подела радова. 10. Предлози Одборски. 11. Евентуални предлози.

Старобечејски срески учит. збор неће одржати овогодишњу јесењу зборску седницу.

„Српски учитељски конвикт“ у Новом Саду примио је у августу о. г. од: г. Душана Капића, равн. учитеља у Нештину 15 К чланарине. — Од г. Јована Лазућа, поседника у Вилаћу 102 К чланарине. — Од г. Богдана Шећерова, економа из Срп. Крстура 102 К чланарине. — Од г. Душана Вуковића, учитеља у Трпињи 182 К чланарине. — Од г. Радивоја Тојољца, учитеља у Сиригу 76 К 60 чланарине. — Од г. Лазара Николића, месара у Стапару 102 К чланарине. — Од г. Стевана Слейчева, поседника циглане у Сивцу 102 К чланарине. — Од г. Љубомира Јовановића, трговца у Дарувару 102 К чланарине. — Од г. Стевана Сивајића, учитеља у Жабљу 182 К чланарине. — Од г. дра М. Филићона, адвоката у Алибунару 102 К чланарине. — Од г. Илије Цаневића, хотелијера на Цетињу 102 К чланарине. — Од политичке оштинине у Госпојинци 100 К припомоћи.

Отварање нове школе у Новом Саду. У недељу 9. (22.) септ. о. г. пре подне у 11 сах. освећена је нова школа у т. зв. Салајци, предграђу новосадском. После освећења држао је школ. управитељ М. Тосић кратак говор у којем је препоручио икупљеним ратарима тога краја да чувају и пазе ту школу, коју су једва једном добили. При тој свечаности било је окупљено осим учитеља и учитељица, и више ратара чланова цркв. одбора и скупштине. Народ из тога краја није био присутан у великој маси, а тако и чланови интелигенције па ни оне, која је у скупштини. Нова школска зграда је лепа са пространим дворштем и вртом. Школа је удешена за четири разреда са две учитељске снаге. Сада у њој раде Лаза Љубојевић у III. и IV. р. и Даница Томићева у I. и II. разреду.

Промене у учитељству. За учитеља на сомборским салашима Шапоњама изабран је Петар Башић из Сомбора. — За учитељицу на салашу Билићу у Сомбору изабрана је Зорка Јездимировићева из Сомбора.

Нов закон о народним школама у Србији. Г. Љуба Јовановић, српски министар про-

свете, изјавио је у народној скупштини, да се неће износити измене у закону о народним школама зато, што ће се за јесењи сазив спремити целокупан пов. законски предлог о народним школама. Министар је изјавио, да је вољан, да изиђе у сурет оправданим захтевима учитеља, и да ће то добити изражаја у новом закону, јер поправка положаја учитеља је не само интерес учитеља него и интерес школе.

Учитељи и друмари. У 89. бр. „Срп. Новина“ у Београду изашао је конкурс за надзорнике на државним друмовима. Кандидати треба да су добро писмени, мајстори или занатлије: зидари, каменоресци, дрводеље, бравари и т. д. Првенствено право имају они који су свршили какву занатску или стручну школу, или су били подофицири у инжењерским трупима у војсци, или надзорници железничких пруга. Почетна плата им је 1200 динара годишње. — Ето с каквим квалификацијама људи имају почетну плату 1200 дин., а учитељице — после 12 година учења, а кад потроше преко 2000 дин. за своје школовање — добију 800 дин., што са додатком за стан и огрев износи 1160 динара. Дакле, изравнати су са простим друмарима — занатлијама.

Хрватски учитељски дом у Црквеници биће ускоро довршен. Зграда је лепа и стоји у средини парка, има купатило и веранду са врло лепим изгледом на море. Стаје 100.000 К.

Славенски ђаци на аустријским великим школама. Ове године било је на тим школама свега 36.324 слушатеља. Славена је било 18.450, а Немаца 15.484, остало су били Италијани, Мађари, Румуни и др. народности.

Уређење учитељских плата у Корушкој. Корушки земаљски сабор удесно је у својој последњој седници учитељске плате тако, да се учитељство барем у неколико задовољило. Плате су раздвојене у 5 разреда, и то: I. разред за ожењене учитеље 2300 К, за неожењене 2200 К, за учитељице 1750 К. II. разред: за ожењене 2100 К, за неожењене 2000, за учитељице 1600 К. III. разред: за ожењене 1900 К, за неожењене 1800 К, за учитељице 1450 К. IV. разред: за ожењене 1700 К, за неожењене 1600 К, за учитељице 1300 К. V. разред: за ожењене 1500 К, за неожењене 1400 К, за учитељице 1150 К. Ожењени учитељи испод 24 године немају право на плату за ожењене. Нижи учитељи и ниже учитељице

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

добијају 1000 К годишње плате. У први разред долази 15 постотака учитеља, у други 20, у трећи 20, а четврти 20, а у пети 25 постотака. За учитеље грађанских школа додељена су два разреда, и то: I. разред ожењени учитељи 2500 К, неожењени 2400 К, учитељице 1959 К; II. разред: ожењени 2300 К, неожењени 2200 К, учитељице 1750 К.

Нове књиге.

Ишла је из штампе **Јектика** (сушица, туберкулоза) како постаје, како се шири, како се сузбија и лечи. Написао проф. др М. Јовановић-Батут са 18 слика. Књига износи 2 табака и увезана је у тврде корице. У борби против јектике (сушице или туберкулозе), која је у нашем народу узела маха и затире подмладак његов, можемо само онда успети, ако и народ види употребу и корист те борбе, па буде вољно и разумно у њој учествовао. А да до тога дође, мора се неуки и необавештени народ најпре поучити и обавестити, те да и он види, с каквим се непријатељем бори и које је најпоузданије оружје у тој борби. С тога је и Друштво за чување народног Здравља издало књигу под горњим насловом, у којој су ови одељци: 1. Нас јектика немилице затире. 2. Против ње ваља се разумно борити. 3. Како се обично јавља. 4. Шта јој је узрок. 5. Други облици туберкулозе. 6. Може ли се туберкулоза наследити. 7. Наклоност јектици може се и у каснијем животу развити. 8. Одкуда долазе клице туберкулозе. 9. Како и којим путем уђу клице туберкулозе у човече тело. 10. Да се од клица туберкулозе сачувамо. 11. Како нас сама природа од ње брани. — 12. Да заражено тело не боли. 13. Да туберкулозан болесник оздрави. 14. Поједини људи, удружења, власти и државе у борби против туберкулозе. Ову народну књигу препоручујемо нарочито општинским, црквеним и школским властима и новчаним заводима, да је у већем броју набављају и бесплатно растурају међу сиромашнији свет, који са незнања о тој заразној болести највише и пати и затире се. Цена је књизи: на комад по 30 хел., у партијама по 25 ком (и више) 20 хел. Поруџбине и новац треба упућивати: г. Д-ру Коети Радојчићу или г. Д-ру Сави Недељковићу, лекарима у Земуну. — У Београду, 7. јула 1912. године. — Друштво за чување народног здравља.

Нови Србин, часопис Срба средњешколаца у Угарској. Уређује одбор. Свеска за септембар. Цена 20 пот. Сомбор. Све пошиљке шаљу се на *Вл. Бајића*, штампара Сомбор.

Лист је добар. Из његових мисли струји свежина, једрина и снага, која ће бити у стању да препорађа и старијег Србина, а не само средњешколског ђака. Учитељи нека га шире у својој околини и буду му на руци да се одомаћи у свакој српској кући, нарочито где има мушке и женске омладине.

Учитељске Слово. Орган Удружења украјинских учитеља и учитељица у Галицији и Буковини. Редигује: Комитет. Уредник: Нестор Шепеурскій. Рочник I. Число I.

Извештај о срп. нар. школи у Митровици, за 1911.—12. год. Саставио *Јован Удицки*, управитељ.

Садржај: 1. Наша школа у служби народног просвећивања. 2. Жеље срп. и учит. збора митровачког. 3. Извештај о кухињи за сиромашну школ. децу. 4. Надзорни органи: Упр. одбор и његов рад. 5. Учит. збор и његов рад. 6. Шк. зграда, намештај, учили и књижница. 7. Полазак школе; децје здравље и материјално стање. 8. Обућавање наставних предмета. 9. Летопис. 10. Статистички исказ. Школска објава.

Извештај је израђен са великом вољом и љубављу, лепо и прегледно, али је штета што то није штампано, него је хектографисано, те се тешко чита.

Др Ђ. Пољ Дјуба Самовоспитание. С предисловијем проф. Н. И. Карјева. Переводъ съ послѣдняго 3-аго францускаго издавiя З. Зеньковичъ.

Безплатно приложено къ № 36. газеты „Школа и Живњ“ за 1912. годъ

Учитељска књижара „Натошевић“ даје 20% рабата на школске књиге које је издала Српска Манастирска Штампарија, а на државна издања 6%.

К о л е г е !

Школски Савет издао је мој Буквар на оцену г. Светозару Брашовану, учитељу у Вршцу. Тај учитељски капацитет поднео је о моме Буквару овакав извештај:

„Са предузимањем оних 16 типичних речи учињена је једна *веома драгоцен*а предспрема за читање. А ево како: Познато је, да је **свеколика тешкоћа** код учења читања по синтетичком методу у томе, што он, полазећи од најпростијег говорног елемента, *од гласа*, има да савлађује **деци тако мучно шчитавање**. *Са истом тешкоћом бори се и фономимика*, пошто и њено подражавање гласа иде више на руку памћењу гласова, не жели њихову спајању. Јовановићев Буквар пак, полазећи од слога, као прве гласовне комбинације, тако рећи *и не познаје шчитавања и спајања гласова*; јер оно што се учило на његових 10 првих страна, и није друго ништа, до ли изговарање већ спојених гласова. *И у томе је, ето, право преимућство* Јовановићева Буквара на по се, а Жакотова метода у опће“.

На основу оцене дозволио је Школски Савет, да добри методичари могу употребљавати мој Буквар у вероисповедним школама. Колегама шаљем Буквар бесплатно на углед. Хомоксил, Temesm. (Угарска).

Љубомир Јовановић,
школски управитељ и учитељ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА